

Lluís Freixas Mascort, Cassà de la Selva, 31 de març de 2014

[Text basat en la presentació del llibre *els nens del sac* al Pitch and Putt de Gualta / Torroella de Montgrí, el dia 22 de novembre de 2013]

MINIMALISME GROTESC

Sovint la presentació d'un llibre és una forma de panegíric o de ditirambe. No caldria. La presentació d'un llibre pot limitar-se a anticipar al lector allò que hi trobarà sense valoracions: si és bo, millor o dolent, ja ho decidirà el mateix lector, que per això va aprendre a llegir. Per tant, com que això és una presentació que parteix d'aquest principi, primer mirarem de dir què és o què hi trobarà el lector a *els nens del sac*, i per a això ens cal una etiqueta. Les etiquetes tenen mala fama, però són útils, com els mapes o els calaixos: quan el topògraf ha fet bé la seva feina, quan el fuster era un bon professional, eviten que ens perdem, ens permeten l'ordre. Les etiquetes, igual. Si voleu informació exacta sobre *els nens del sac*, la millor manera és llegir-lo. Qualsevol altra forma d'aproximar-se a un llibre no deixa de ser això, una aproximació, perquè allò que volia dir-se exactament amb el llibre és el que diu el llibre. Qualsevol intent d'explicar un llibre amb altres paraules o és una anàlisi –i ocupa més espai que el mateix llibre- o és una reducció, i una etiqueta és un reducció extrema, però és una manera d'entendre's.

Per posar una etiqueta, doncs, podríem dir que Damià Bardera practica l'esperpent minimalista o un minimalisme grotesc. Bardera redueix els seus contes al mínim essencial, els concentra. No hi ha cap paraula sobrera, no hi ha ornaments, cap nota de pas ni cap nota cromàtica, cap frase ni cap paraula que no tingui un paper funcional en la història que s'explica o en la instantània que es capta, perquè a vegades aquests contes no són ben bé històries o no ho són amb

els principis i finals precisos que considerariem en termes clàssics, però ja en parlarem més endavant. Minimalisme, doncs.

L'autor —voluntàriament o involuntàriament, que això ja és una altra cosa i potser ni importa— no intentar embellir el text sinó que es concentra en el mecanisme del relat. No escriu estirant un fil com ho faria segons quin poeta o un narrador proustià, sinó que construeix, o esculpeix. Sigui dit com a mera descripció. Escriure llarg o escriure curt no és ni bo ni dolent, només són dues maneres diferents d'escriure. A vegades el text porta a més text i és fa una literatura d'indagació, especulativa, d'exploració o d'autoexploració molt interessant, però Bardera no explora quan escriu, sinó que posa les eines literàries al servei d'una història definida prèviament. El mapa, doncs, l'ha fet abans. Aleshores, com si fos Miquel Àngel, l'escriptor té un bloc de pedra i n'ha d'eliminar tot allò que és superflu per trobar l'estàtua que hi ha amagada dintre el marbre, la idea preconcebuda.

Les eines de Bardera són la precisió lèxica i sintàctica, l'economia lingüística, i l'estructura del relat. En els contes que ens presenta cada peça té una funció mecànica —aporta una dada o un detall o connota de manera substancial el relat— o té una funció constructiva —que aguanta, suporta, encaixa en l'estructura. Torno al símil artístic: Bardera no pinta, esculpeix.

Aquesta economia fa que *els nen del sac*, i en general els contes que fins ara coneixem de Damià Bardera, es puguin definir també una mica per negació. És a dir, pel que no hi ha. No hi ha fons, no hi ha espais descrits, i quan hi són es desprenen del textos o es presenten amb els criteris d'economia, gairebé d'extrema austeritat de què parlem abans. Si cal un parc amb banc, flors i pardals en plena primavera, l'autor no dubta a oferir-nos un parc amb banc, flors i pardals, però no ens deixem enganyar, no ha tingut una sobtada expansió lírica: aquesta lleugeríssima caiguda en la descripció també és estructural i forma part

de l'estratègia que necessària per conduir-nos cap a l'efecte final del conte. Deia Txejov —em sembla que la cita és més que coneguda— que si al principi d'un conte apareix un clau a la paret, al final el protagonista ha d'acabar penjant-s'hi. Un parc, i un banc, i una parella, i una tarda de primavera tenen en Bardera aquest mateix caràcter mecànic, funcional, de peça al servei de la història. Ens fa una preparació lírica interessada perquè li convé a l'efecte final del conte.

La tècnica és —per posar ara un exemple culinari- de reducció. Posem a l'atuell tots els ingredients que ens calen, però després cuinem molt lentament perquè la voluntat és treure tota l'aigua d'aquells aliments, cuinar-los a poc a poc, reduir-los vaja perquè ens en quedi tota la consistència gustativa però amb la massa mínima, amb la menor quantitat de matèria possible.

Hem dit minimalista per aquesta reducció d'elements i d'economia, perquè prima la idea, utilitza formes elementals, i la complexitat sorgeix de la unió de peces bàsiques. Perquè —compte!— l'ús conscient o intuïtiu -això tant li fa, ja s'ha dit abans- de peces elementals no serviria per a res si ens conduís a noves formes elementals. La senzillesa no equival necessàriament a simplicitat. Es tracta de dir més amb menys, no pas de no dir res.

Continuem amb la idea del minimalisme. Quan aquest concepte es trasllada de les arts visuals a la música hi trobem amb una altra característica del treball literari de Damià Bardera. En aquest cas no és un element ni cap eina de composició de les parts sinó un efecte de la relació de conjunt: la repetició d'esquemes. La idea de combinació d'elements bàsics es trasllada a la música amb la combinació d'uns pocs motius o amb variacions sobre un mateix motiu. Aquesta repetició d'esquemes es dona també al llarg dels quatre llibres que ha escrit fins ara. Amb matisos, és clar, perquè aquests quatre llibres no són iguals, però tenen punts de connexió. I aquesta repetició no és només present en les eines literàries sinó en la concepció formal dels llibres, fins i tot com a objecte,

com ara l'ús de les il·lustracions, que s'ha mantingut en totes les quatre edicions de què estem parlant i que contribueix a fer-nos veure que estem davant d'un projecte coherent i cohesionat. Una altra cosa és si el projecte està tancat o no. Això —i ara m'aventuro— potser no ho sap encara ni el mateix autor. O potser sí, potser és un monstre de la planificació i ja sap què escriurà i com ho escriurà els pròxims trenta anys. No ho sé. Podria ser, perquè si alguna cosa no és en Damià Bardera és un romàntic —en el sentit artístic, literari i intel·lectual del romanticisme, malgrat que aquesta atracció pel costat fosc de la seva obra ens ho podria fer pensar.

De fet, crec que des del primer llibre *i alguns contes per llegir-los d'amagat* aquest home està escrivint nous lliuraments de la mateixa obra. Però deixeu-me aclarir això perquè el terreny és relliscós. El tòpic diu que tots els escriptors escriuen sempre el mateix llibre. Jo no ho crec. Jo crec que els escriptors que escriuen sempre el mateix llibre són escriptors dolents. I crec també que escriure molts llibres i molt diferents tampoc és cap garantia de res. Podem escriure llibres diferents en gairebé tot però igual de dolents.

Ara bé, hi ha escriptors bons que escriuen llibres diferents igualment bons i escriptors que escriuen sempre, no el mateix llibre, sinó capítols d'un mateix llibre. Em sembla substancialment diferent i vull remarcar-ho. Parlo d'escriptors que construeixen universos propis, personals, identificables, i que tot allò que escriuen s'insereix en aquell univers: el Yoknapatawpha de Faulkner, per exemple, el Macondo de García Márquez. Crec que, en el cas de *i alguns contes per llegir-los d'amagat*, *fauna animal*, *els homes del sac* i *els nens del sac* estem davant de quatre entregues d'un mateix llibre. Damià Bardera també construeix un univers que està entreteixit des del punt de vista temàtic, des del punt de vista argumental i fins i tot l'anècdota.

Hi ha moltes connexions evidents: d'estil, temàtiques, argumentals, de punt de vista, fins i tot en l'ús dels personatges i de la iconografia. Posem-hi només un exemple general: l'ús d'animals perquè facin de mirall de l'home (i de la dona, és clar). Hem indicat un exemple general; posem-n'hi ara un de particular: al conte *el goril·la (els nens del sac*, pàgina 212) hi surt un goril·la albi amb ulleres de pasta, un goril·la il·lustrat. I al conte *la gàbia (els homes del sac*, pàgina 21) hi surt un goril·la albi i amb ulleres de pasta. Jo no sé si són dos goril·les que s'assemblen o són el mateix goril·la, i tendixo a creure que no ho són perquè la situació d'un i altre és molt diferent, però podria ser el mateix i que, per algun atzar, la vida se li hagués capgirat completament, no ho sé.

Hi també l'ús de recursos tècnics similars com el contes confegits amb una estructura dramàtica, és a dir: només diàleg amb acotacions sobre els personatges i l'escena, i altres.

Una observació sobre els interessos temàtics i les atmosferes que crea Damià Bardera als seus llibres. Hi ha una connexió directa amb la narrativa tradicional, ni que sigui per subvertir-la. Hi ha també una atracció pel costat fosc i per la provocació que ens pot deixar una sensació d'amoralitat —voluntàriament o involuntàriament, això, i ho diguem per tercera vegada, no importa, perquè nosaltres, lectors, ens atenyem només als resultats, als efectes. Ara bé, aquesta foscor no és absoluta. Aquest amoralitat només és aparent. No hi ha moralisme però hi ha moral en els llibres de Damià Bardera. Hi ha històries d'amor amb final feliç en aquest llibre, històries d'amor amb parc, amb banc, amb flors, i amb pardals. Hi ha faules sobre la por a la diferència que potser no són tan evidents com les tradicionals i ens amaguen l'agulla, però ens injecten igualment la lliçó moral.

Abans hem utilitzat el qualificatiu grotesc. Efectivament els caràcters i les situacions que Damià Bardera presenta al lector són inquietants, personatges

amorals, amb conductes imprevisibles i impròpies d'un punt de vista convencional, hi ha un gust clar per la provocació, per tensar la corda fins al límit, hi ha gotes de surrealisme, d'absurd, d'humor negre... Però tot això no nega la realitat. Els diaris van plens de notícies que semblen absolutament increïbles. La realitat és el guionista més salvatge. En aquest sentit, jo crec que l'autor ens vol fer evident una realitat incòmoda. Sthendal deia que l'escriptor havia de passar un mirall per la damunt de la realitat i mostrar-la. Penso que en Damià Bardera fa això, passa el mirall. Ara bé, potser posa l'accent en determinats paisatges, o a vegades el mirall es deformat i, com una caricatura, subratlla uns trets i no uns altres, els exagera... Però és evident que entre un caricatura i el retratat, la relació existeix.

Diuen que l'humor, quan és de qualitat, és molt trist. Per això l'univers barderià, el reflex del mirall que utilitza, a vegades és angoixant, però és angoixant precisament perquè enllaça amb una realitat profundament humana. Ens pertorba precisament perquè quan el llegim no ens enfrontem a la invenció delirant d'un escriptor, ens enfrontem als replecs foscos i tenebrosos que té l'ànima humana.